

Nr 12

Utlåtande i anledning av väckta motioner om den samhällseliga lokaliseringspolitiken.

I två inom riksdagen till bankoutsrottet hänvisade, likalydande motioner, nr 528 i första kammaren av herrar *Sundin* och *Nils-Eric Gustafsson* och nr 637 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Tvärålund m. fl., har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

A. anhålla om åtgärder och förslag enligt i motionen anförda grunder till en aktiv lokaliseringspolitik dels omedelbart, dels sedermera vid prövning av det aviserade betänkandet från kommittén för näringslivets lokalisering, särskilt avseende

1) bättre tillgodoseende av kapitalbehovet för företags etablering och utvidgning i områden med sysselsättningssvårigheter genom bl. a. utvecklingsfond och generösare säkerhetsbedömning i fråga om lån, som förmedlas genom företagarföreningarna, i enlighet med vad som anförts i motionen,

2) samordning av lokaliseringspolitiken med olika samhällsverksamheter, som berör lokaliseringspolitiken,

B. anhålla hos Kungl. Maj:t om undersökning i form av totalkalkyl rörande kostnaderna för såväl lokaliseringspolitiken som den rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitiken ur samhälls- och företagsekonomiska synpunkter, samt

C. beakta även vad i övrigt har anförts i motionen.

Beträffande motiveringen för yrkandet hänvisas till motionen II: 637.

Over motionen har yttranden inhämtats från *arbetsmarknadsstyrelsen*, *kommerskollegium*, *kommittén för näringslivets lokalisering*, *fullmäktige i riksbanken*, *Sveriges industriförbund*, *Landsorganisationen i Sverige* samt *Sveriges hantverks- och industriorganisation*. Kommerskollegium har vid sitt utlåtande fogat yttranden från *Stockholms Handelskammare*, *Handelskammaren i Göteborg*, *Skånes Handelskammare*, *Handelskammaren i Gefle*, *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare* och *Norrbottnens och Västerbottnens Handelskammare* samt från *företagareföreningarna i Östergötlands, Jönköpings, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Örebro, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottnens och Norrbottens län*.

Arbetsmarknadsstyrelsen uttalar inledningsvis följande.

Med de betydande strukturförändringar som pågår inom näringslivet är det ofrånkomligt att det uppstår regionala störningar på arbetsmarknaden. Det är enligt styrelsens uppfattning angeläget att genom utnyttjande av alla de medel som står arbetsmarknadspolitiken till buds söka begränsa och om möjligt eliminera dessa störningar. En aktivisering av lokaliseringsverksamheten kommer därvid också in i bilden. Med hänsyn till att kommittén

för näringslivets lokalisering väntas framlägga sitt betänkande under året anser styrelsen att behandlingen av detta bör avvaktas innan ställning tages till nya lokaliseringsspolitiska medel. I avvaktan härfpå är det emellertid angeläget att de medel som nu står till förfogande så långt möjligt utnyttjas.

Styrelsen anmäler att den vid sammanträde den 8 februari 1963 diskuterat möjligheterna att — inom ramen för de resurser och befogenheter som styrelsen äger — i ökad utsträckning satsa på åtgärder som kan underlätta en industriell utbyggnad och nyetablering, främst i övre Norrland. För dessa åtgärder har en redogörelse lämnats i skrivelse till statsråden och cheferna för social-, kommunikations- och finansdepartementen, vilken bilagts styrelsens yttrande och i vilken anföres följande.

Arbetsmarknadsstyrelsen har sedan andra världskrigets slut utövat en rådgivande lokaliseringsspolitisk verksamhet i nära samarbete med Industriens produktionsråd, industriens eget organ för lokaliseringsspolitik. Denna har gett vissa resultat. Det beräknas att under efterkrigstiden har cirka 600 företag, som nu sysselsätter bortåt 60 000 man, lokaliserats till sådana områden som arbetsmarknadsstyrelsen ur lokaliseringsspolitiska synpunkter funnit lämpliga. Erfarenheterna av denna verksamhet har i stort sett varit goda. Samtidigt konstateras att resultatet geografiskt sett varit ensidigt. Under det att södra och vissa delar av mellersta Sverige fått relativt riktigt med »lokaliseringssföretag», lyser de i stort sett med sin frånvaro i Norrland.

Det lokaliseringsspolitiska läget i dag kan i stora drag karakteriseras på följande sätt. Lokaliseringssfrågorna i södra Sverige torde relativt sett kunna sägas vara något mindre aktuella än tidigare — problemen i de tidigare aktuella lokaliseringssområdena såsom sydöstra Sverige, Gotland, Östergötland, Bohuslän, har i icke ringa grad lösts eller är på väg att lösas — under det att lokaliseringssfrågorna för Norrland är mera aktuella än någonsin tidigare.

Under senare år har rörlighetspolitiken aktiviserats. En rad åtgärder har vidtagits för att stimulera arbetskraftens rörlighet. Denna politik har lyckats och lett till en kraftig nettoutvandring främst från norrlandslänen till mellersta och södra Sveriges industribygder. Många har ansett denna rörlighet vara ensidig, alltför ensidig, och en kraftig och stundtals häftig och spontan reaktion mot arbetskraftens rörlighet har rests, och krav har i stället höjts på en mera aktiv politik i motsatt riktning, nämligen att försöka flytta arbetstillfällena till arbetskraften. Tidvis har reaktionen varit så häftig att det funnits risk för att hela rörlighetspolitiken misskrediterats. Bl. a. har man sökt finna belägg för rörlighetspolitikens avigsidor i vissa påstådda desorganisationsföreteelser, såsom en alltför stor rörlighet bland den flyttande arbetskraften, alltför stor återflyttning o. s. v. De undersökningar arbetsmarknadsstyrelsen hittills gjort i frågan ger ej belägg för att rörligheten bland arbetskraft som flyttas med hjälp av de arbetsmarknadsspolitiska rörlighetsstimulerande medlen skulle vara större än rörligheten i allmänhet bland arbetskraften, snarare tvärtom. En återflyttning förekommer, men huruvida den är större eller mindre än vid vanlig rörlighet kan icke avgöras utan ytterligare undersökningar. I stora drag visar undersökningarna att av de som flyttade med rörlighetsstimulerande medel under en höstmånad 1959 och 1960 var efter två år cirka 60 procent kvar på sina första arbetsplatser eller andra arbetsplatser inom de geografiska områden till vilka de flyttat, under det att cirka 40 procent återvänt. En del av de senare har därefter ånyo flyttat. Alltnog, rörlighetspoli-

liken kan och bör göras mera kvalitativt inriktad för att ytterligare få ner den »onödiga rörligheten».

När arbetsmarknadsstyrelsen nu diskuterat rörlighetspolitik contra lokaliseringpolitik har styrelsen varit enig om att kraftigare lokaliseringpolitiska åtgärder bör insättas framför allt i Norrland, samtidigt som stimulansen till arbetskraftens rörlighet ej får mattas.

Styrelsen har därför beslutat att, inom ramen av de resurser och befogenheter som styrelsen äger, vidtaga följande åtgärder:

1. *Den rådgivande lokaliseringpolitiska* verksamheten skall liksom hittills fortsätta i samarbete med Industriens produktionsråds verksamhet. Länsutredningarna, som hittills varit av stort värde — icke minst vid genomförandet av kommunreformen — skall fortsätta, och övriga utredningar av lokaliseringpolitiskt intresse skall också göras inom lokaliseringsbyrån med den personal som där är tillgänglig.

2. Den lokaliseringpolitiska aktiviteten inriktas främst på *Norrland*. En tjänsteman har avdelats med särskilda uppgifter för Övre Norrland, en annan har avdelats för att särskilt uppmärksamma Adalens lokaliseringsproblem.

3. Arbetsmarknadsstyrelsen tar större aktiv del i de konkreta lokaliseringprojekten med de arbetsmarknadspolitiska medel som styrelsen nu förfogar över.

Sälunda inriktas *omskolningsverksamheten* ännu mer på att utbilda arbetskraft från områden, som genomgår kraftig strukturrationalisering, såsom jord- och skogsbruk, till yrken som nyetablerade eller utvidgande industri- och serviceverksamheter i lokaliseringsområdena har behov av. Omskolningsverksamheten göres mera målinriktad för att fylla ett lokaliseringpolitiskt behov.

Stöd ges till kommunerna med *beredskapsarbeten* för att iordningställa industriområden med tillbehör, såsom gator, vägar, vatten, avlopp etc. Stödet skall också kunna omfatta lokaler för industriändamål i vilka kommunerna engagerar sig — tidigare använt i fallet Valdemarsvik — och för uppförande av hantverkshus. En förutsättning skall vara att byggnadsarbetskraft som ej kan flyttas till andra områden i landet finns tillgänglig och för vilken åtgärder under alla omständigheter måste vidtagas. I stället för att placera denna byggarbetskraft på traditionella beredskapsarbeten av anläggningskaraktär skall övervägas att sysselsätta den i sitt yrke för uppförande av industrilokaler för industriell verksamhet, som i framtiden kan ge mer permanent sysselsättning i öppna marknaden. Därigenom kan beredskapsarbetena för de dyrare anläggningsarbetena i det långa loppet begränsas.

4. I den lokaliseringpolitiska verksamheten måste uppmärksammas de *strukturrationaliseringstendenser* som är tydliga — inte minst inom stora delar av Norrland — och *koncentrationstendenser* i näringslivet. Rationaliseringen inom jordbruket och skogsbruket går obevekligt och obönhörligt fram. Den arbetskraft som tidigare räknat med arbeten inom dessa områden men nu ej kan få det måste skaffas arbeten inom industri- och serviceområden, om arbetslösheten skall kunna hållas nere. Då stöter man på koncentrationstendenser inom industri och service. Industrien vill och måste etablera sig till tätorter, om den skall kunna klara sig i en allt hårdare konkurrens. Serviceverksamheten, framför allt modern service, som människor vill ha — såsom goda skolor, goda sjukhus, goda kommunikationer, goda och stora affärer, nöjen, lätt tillgång till turistområden m. m. — kräver ett visst ganska stort koncentrerat befolkningsunderlag, om servicen skall löna sig och kunna existera. Industrien och god service drages till varandra och

skapar gemensamt förutsättningar för lönande verksamhet. Men det förutsätter att dessa båda näringsområden får samarbeta inom relativt stora orter. Lokaliseringspolitiken måste följa dessa tendenser och främst inrikta sig på relativt stora orter. I första hand kommer de till bortåt ett hundratal uppgående s. k. A-orterna samt en del B-orter i arbetsmarknadsstyrelsens tätortsindelning i blickpunkten. Arbetsmarknadsstyrelsens lokaliseringspolitik avses främst inriktas på sådana orter. Därigenom kan en nödvändig och rationell strukturrationalisering påskyndas. Om tillräckligt stora tätortscentra bildas, torde de sedan av sin egen kraft kunna expandera och på mera normalt sätt draga till sig överskottsarbetskraft från mellanliggande områden. Att även en hel del av A-orterna måste ha stöd för att få igång en expansion belyses av det förhållandet, att en tredjedel av de nuvarande A-orterna måste räkna med folkminskning 1970, om icke åtgärder i lokaliseringpolitiskt syfte vidtages.

Genom denna strukturrationalisering och koncentration torde en del av »överskottsarbetskraften» i Norrland kunna få arbete inom Norrland. Men det onödiggör icke rörligheten på arbetskraften. Resultatet blir mer av rörlighet inom Norrland men litet mindre rörlighet från Norrland till andra delar av landet.

5. Arbetsmarknadsstyrelsen beslöt också uttala, att den ansåg att jämsides som dessa åtgärder vidtages, rörligheten på arbetskraften måste upprätthållas och stimulansen till rörligheten fortsätta. För Sveriges ekonomi baserad på fritt näringsliv och fri konkurrens och karakteriserad av ett starkt beroende av utlandet, snabb teknisk utveckling och snabbt framåtskridande är helt enkelt en hög rörlighet på produktionsfaktorn arbete en hörnsten, och den rörligheten bör befrämjas av samhället.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller avslutningsvis i sitt yttrande över motionerna följande.

Enligt styrelsens mening är det emellertid ej möjligt att komma till rätta med de arbetsmarknadsproblem som strukturförändringarna — och än mindre de säsong- och konjunkturmässiga förändringarna — i näringslivet medför enbart genom att lita till lokaliseringspolitiska medel. Dessa måste under alla omständigheter kompletteras med andra arbetsmarknadspolitiska medel om full sysselsättning skall kunna upprätthållas och arbetskraftsresurserna skall effektivt tillvaratagas. Styrelsen ifrågasätter därför om det är möjligt att genom någon form av total kalkyl göra några generella uttalanden om det ena eller andra arbetsmarknadspolitiska medlets värde från samhälls- och företagsekonomiska synpunkter. De undersökningar som skett och pågår inom styrelsen rörande resultaten av olika rörlighetspolitiska medel ger emellertid enligt styrelsens mening inte anledning ifrågasätta annat än att dessa medel ger en mycket stor samhällsekonomisk vinst med mycket små finansiella insatser.

Kommerskollegium föreslår att motionerna jämte remissyttrandena överlämnas till kommittén för näringslivets lokalisering för att tagas i övervägande vid det fortsatta utredningsarbetet. Kollegium uttalar följande.

Enligt Kollegii mening föreligger otvivelaktigt behov av klarare riktlinjer beträffande den statliga lokaliseringpolitiken. Sedan ett par år tillbaka arbetar ock en särskild kommitté för näringslivets lokalisering med hithörande problem. Flera av de frågor, som beröras i föreliggande motion, äro sådana att de böra komma i betraktande vid utformandet av lokaliseringpolitiken. Kollegium utgår ifrån att desamma ingå i de frågekomplex, som äro

eller komma under behandling i förenämnda kommitté. Under sådana förhållanden anser Kollegium att något ståndpunktstagande till de i motionen väckta förslagen nu icke bör tagas.

Stockholms handelskammare har i sitt yttrande anfört följande.

Flertalet av de av motionärerna aktualiserade problemen har tidigare i anledning av väckta motioner — över vilka Handelskammaren i regel avgivit yttrande — varit föremål för riksdagens prövning. Stockholms handelskammare har således, senast i skrivelse till Kommerskollegium den 24 september 1958, yttrat sig över nämnda år väckta motioner angående den pågående avfolkningen på landsbygden och i samband därmed uppkomna problem. Handelskammaren förklarade sig därvid icke ha något att erinra emot den i motionerna begärda redovisningen av tillgängligt material som kunde vara ägnat belysa hittillsvarande och förestående förändringar i de befolknings- och näringspolitiska förhållandena i vårt land. Handelskammaren hemställde dock, att de åtgärder som på grundval av en dylik redovisning kunde komma i fråga skulle begränsas till sådana som vore ägnade att underlätta en fri och företagsekonomiskt riktig anpassning av näringslivet efter berörda förändringar.

Handelskammarens nyssnämnda yttrande ger uttryck för en principiell uppfattning rörande lokaliseringspolitiken som Handelskammaren alltjämt omfattar.

Handelskammaren avstyrker bifall till motionerna med hänvisning till att berörda spørsmål redan är föremål för utredning i kommittén för näringslivets lokalisering och utredningen om företagarföreningarnas organisation och verksamhet.

Handelskammaren i Göteborg har anfört följande.

Ur näringslivets och företagens synpunkt är de frågeställningar, som motionärerna riktat uppmärksamheten på, väsentliga när det gäller utveckling och planering av redan existerande eller ny produktion. Företagarna av i dag är också i hög grad medvetna om betydelsen av lokaliseringsfrågorna vid nyinvesteringar. För näringslivet är det i främsta rummet av betydelse att kunna erhålla tillräcklig och tillförlitlig information om de förhållanden som berörts i motionen. Handelskammaren har emellertid knappast någon större tilltro till att en av myndigheterna i väsentlig grad styrd lokalisering av ny eller utökad produktion skulle vara den bästa lösningen av de problem, som ventileras i motionen. Ur denna synpunkt förefaller förslaget om en särskild statens utvecklingsfond, som genom insättande av kapital i utvecklingsbara företag skulle medverka till önskvärd lokalisering av ny produktion, föga lämpligt. Däremot torde det vara rimligt att de lånemöjligheter och lånegarantier, som nu förmedlas av företagarföreningarna, utökas och förbättras, speciellt vad beträffar sådana landsdelar som kan sägas vara i särskilt behov av stöd för nyinvestering.

Det av motionärerna framlagda förslaget om undersökning i form av en totalkalkyl rörande kostnaderna för såväl lokaliseringspolitiken som den rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitik ur samhälls- och företagsekonomiska synpunkter vill Handelskammaren bestämt avstyrka. En utredning av denna art kan väl vara av teoretiskt intresse, men torde ej i praktiskt hänseende ge några resultat som står i rimlig proportion till den kostnad undersökningen otvivelaktigt skulle medföra.

Vad Handelskammaren finner vara väsentligt för näringslivet i samband

med lokaliseringsfrågorna är *dels* att goda informationer för bedömning av lokaliseringsfrågor står till förfogande och *dels* att tillgången till kapital kan underlättas för driftiga företagare i speciellt eftersatta landsdelar. Det första önskemålet torde redan nu vara tämligen väl tillgodosett genom tidigare utredningar, offentlig statistik och de fortlöpande undersökningar som företas bl. a. av Arbetsmarknads- och socialstyrelserna. Eventuella förbättringar på detta område torde också kunna ske inom ramen för den verksamhet, som både statligt och kommunalt samt inom näringslivet självt redan bedrivs i sådant syfte. Den senare frågan har ovan något berörts i samband med företagarföreningarnas låneverksamhet; och de förbättringar, som här kan komma i fråga, bör kunna närmare utredas inom vederbörande departement.

Under hänvisning till vad som sålunda anförts får Handelskammaren hemställa, att den föreliggande motionen icke måtte föranleda någon åtgärd.

Skånes handelskammare, Handelskammaren i Gefle och Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare framhåller, att de i motionerna behandlade frågorna i och för sig är av stor betydelse för näringslivet, men att de redan torde vara under behandling inom kommittén för näringslivets lokalisering och att motionerna med hänsyn härtill icke böra föranleda någon åtgärd. Handelskammaren i Gefle föreslår, att motionerna överlämnas till kommittén för näringslivets lokalisering för kännedom. Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare framhåller som angeläget, att kommitténs arbete i möjligaste mån påskyndas samt att så snart detta arbete avslutats eventuella åtgärder utan dröjsmål vidtages. Också *Norbottens och Västerbottens läns handelskammare* erinrar om, att kommittén för näringslivets lokalisering har till uppgift att behandla de i motionerna berörda frågorna och finner det mot denna bakgrund ej lämpligt, att redan nu taga definitiv ställning till i motionerna framlagda förslag. Därutöver har *Norbottens och Västerbottens läns handelskammare* i sitt yttrande anför följande.

Det är många positiva synpunkter på såväl lokaliserings- och sysselsättningsfrågorna motionärerna framföra. Framför allt synes det under B framlagda förslaget om en undersökning i form av total kalkyl rörande kostnaderna för såväl lokaliseringspolitiken som den rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitiken ur samhälls- och företagsekonomiska synpunkter kunna bli av stort värde och kanske giva svar på frågan hur statens bidrag till de i motionen åsyftade områdena bäst bör utnyttjas. Även i övrigt synes motionens förslag böra bli föremål för en välvillig behandling.

Handelskammaren vill sammanfatta sitt yttrande så, att därest i ovanberörda aviserade betänkande icke ingår kostnadskalkyler enligt B i motionen den föreslagna utredningen bör komma till stånd. I övrigt synes betänkandet böra avvaktas.

Företagareföreningarna, vilka beretts tillfälle att inkomma med yttranden över motionerna, har i huvudsak funnit de i dessa framlagda förslagen väl värda att beaktas. Föreningarna har emellertid med hänsyn till att lokaliseringspolitiken för närvarande är under utredning av kommittén för näringslivets lokalisering ansett att resultatet av denna utredning bör inväntas, innan ställning togs till de frågor som beröres i motionerna.

Beträffande de önskemål, som framförts i motionerna, om en bättre samordning av insatserna i lokaliseringpolitiskt syfte har *Östergötlands företagareförening* yttrat följande.

Föreningen vill helt ansluta sig till de önskemål som framförts i syfte att åstadkomma en bättre samordning av insatserna i lokaliseringpolitiskt syfte. För att ernå önskad effektivitet i lokaliseringsverksamheten synes det nödvändigt att få till stånd ett fortlöpande intimt samarbete mellan de organ som har att handlägga frågor med anknytning till verksamheten. Föreningen anser det ur effektivitetssynpunkt jämväl vara av största betydelse att handläggningen av dylika frågor icke splittras på ett onödigt stort antal organ utan att förutsättningar skapas för att uppgifterna koncentreras till så få instanser som möjligt.

Speciellt vill föreningen härvid fästa uppmärksamheten på vissa olägenheter, som till följd av ärendenas fördelning på olika myndigheter och organ vidläder statens kreditstödjande verksamhet. Det förekommer sålunda att ett industriföretag för finansiering av investeringar etc. på grund av nu gällande ordning är nödsakad hänvända sig till företagareförening och kommerskollegium för utverkande av hantverkslån resp. statlig kreditgaranti, till arbetsmarknadsstyrelsen för frigörande av investeringsfond samt till AB Industri kredit och AB Företagskredit för erhållande av lån. Samtidigt förekommer ej sällan att samma företag även hos kommun ansöker om ekonomiskt stöd i någon form, vilket i sin tur kan föranleda framställning till Kungl. Maj:t om rätt för kommunen att överskrida sin underställningsfria länerätt. Under nu rådande förhållanden bliva de olika ansökningarna var för sig föremål för utredning och behandling. En koncentration till en regional remissinstans för sådana ärenden som måste bli föremål för beslut av centrala respektive kommunala organ synes härvid vara ägnad att medföra fördelar i form av snabbare och förenklad handläggning, förbilligad administration och i många fall även en säkrare och mera enhetlig bedömning.

Ett flertal företagareföreningar har i sina yttranden anfört härmed liknande synpunkter.

Vad beträffar behovet av ytterligare riskvilligt kapital har *Östergötlands företagareförening* yttrat följande.

I motionen skisseras några tänkbara vägar för en aktivisering av lokaliseringpolitiken och härvid understrykes särskilt behovet av ytterligare riskvilligt kapital. Enligt föreningens mening är bristen på riskvilligt kapital icke begränsad till vissa regioner utan framträder hos företag över hela landet om än olika markant i olika landsdelar. Anledningarna till det ökade behovet av riskvilligt kapital torde enligt föreningens mening vara att söka i det ständigt ökande kapitalbehovet för anläggningstillgångar inom såväl hantverk som industri samtidigt som minskade vinstmarginaler, beskattningen och avsättningen till ATP-fonder minskat företagens möjligheter till självfinansiering. Sistnämnda iakttagelse gäller företrädesvis sådana industriföretag som befinner sig under utveckling och saknar möjligheter till finansiering genom aktieemissioner och obligationslån. I anslutning till vad som anförts torde måhända böra övervägas huruvida icke genom det allmännas försorg riskvilligt kapital bör ställas även till sådana företags förfogande, som icke kunna åberopa förekomsten av speciella samhällsmotiv för statligt stöd.

Frågan om behovet av ytterligare riskvilligt kapital kommenteras på liknande sätt i ett flertal av från företagareföreningar inkomna yttranden.

Samtliga företagareföreningar har i sina yttranden uttalat sin anslutning till i motionerna gjorda uttalanden för en förstärkning av företagareföreningarnas position och resurser. *Östergötlands företagareförening* har därvid anfört följande.

Föreningarna har för närvarande stora svårigheter i sin rådgivande och kreditgivande verksamhet att tillgodose de krav som ställas från företagens sida. Det torde i sammanhanget få tillmätas den allra största betydelse att föreningarna kunna erhålla resurser att fylla sin roll av regionalt arbetande finansierings- och rådgivningsorgan såväl med tanke på föreningarnas möjligheter till aktiva insatser vid omlokalisering och nyetablering av företag som med hänsyn till uppföljning av utvecklingsmöjligheterna för inom respektive län redan etablerade företag.

Östergötlands företagareförening vill slutligen icke underlåta att redovisa vissa åtgärder, som med föreningens medverkan genomförts i syfte att effektivisera lokaliseringsverksamheten inom länet.

Mot bakgrunden av den negativa befolkningsutvecklingen inom länet har vissa kommuner i samarbete med berörda länsmyndigheter och företagareföreningen under de senaste åren bedrivit viss lokaliseringsverksamhet, vilken resulterat i att ett trettiotal företag med sammanlagt ca 1 500 anställda omlokaliserats till eller nyetablerats i länets tätorter.

I olika sammanhang och från skilda håll har framkommit önskemål om en aktivisering av denna lokaliseringsverksamhet med syfte att ytterligare motverka den ovannämnda utvecklingstendensen.

Styrelsen för Östergötlands länsavdelning av Svenska landskommunernas förbund har i anslutning till de förda diskussionerna dryftat frågan med Östergötlands företagareförening och det kunde därvid konstateras att det förelåg ett ömsesidigt intresse av att under en försöksperiod pröva verkningarna även av en länsomfattande aktivitet på det lokaliseringspolitiska området. Detta bedömdes i första hand böra ske genom att ge företagareföreningen personella resurser att i större omfattning än som tidigare varit möjligt ägna sig åt alla de starkt skiftande uppgifter som sammanhänger med en effektiv industrilokaliseringsverksamhet.

Genom ekonomiskt bidrag av samtliga kommuner i Östergötland har företagareföreningen erhållit resurser att under en tid av tills vidare fem år bedriva en utökad lokaliseringsverksamhet och i detta syfte har föreningen anställt en särskild konsulent, som arbetar enbart med lokaliseringsärenden. Denna utökade verksamhet har bedrivits under ca åtta månader och de redan vunna erfarenheterna har bekräftat nödvändigheten av att inom länet finnes avdelad särskild personal för ifrågavarande uppgifter.

Som exempel på de arbetsuppgifter som ålagts den i ovannämnda syfte anställda konsulenten kan nämnas

planläggning av de organisatoriska åtgärder, som erfordras för ett ändamålsenligt bedrivande av lokaliseringsverksamheten,

framtagning och systematisering av statistiskt och annat erforderligt underlag samt kartläggning av förhållanden av intresse för verksamheten, upprätthållande av kontakt med centrala myndigheter, länsorgan och kommunala myndigheter,

medverkan i förhandlingar mellan företagare och berörda kommuner, bedrivande av PR- och akquisitionsverksamhet.

Det synes föreningen som om de i företagareföreningens regi vidtagna ar-

rangemangen är helt i linje med de intentioner som avses med de i motionerna framlagda förslagen.

Företagareföreningen i Göteborgs och Bohus län har i sitt yttrande anfört följande.

Inledningsvis vill föreningen erinra om den nu pågående utredningen om lokaliseringsfrågorna och finner det vara motiverat att avvakta resultatet av denna utredning, innan ställning toges till vissa i motionen framförda förslag. Dock finner föreningen de i motionen framförda synpunkterna väl värda att taga under övervägande och man får förutsätta att så även gjorts inom lokaliseringsutredningen. Motionärerna framhåller, att en av de väsentligaste åtgärderna måste vara att upprätta en särskild utvecklingsfond, vars huvudsakliga uppgift skulle vara att komplettera företagareföreningarnas nuvarande kreditgivning med krediter av en ny typ. Man gör här jämförelse med utbyggnadsfonden för Nord-Norge och det är givet att i vissa fall kan jämförelse göras med dessa nordligaste områden i Norge contra de i övre Norrland, som mest är i behov av ett mera utvecklat näringsliv för att kunna ernå det minimum av aktivitet, som är nödvändigt för att vissa delar av övre Norrland icke helt skola avfolkas. Vid denna jämförelse får man dock icke glömma, att en väsentlig del av de investeringar, som gjorts av utbyggnadsfonden för Nord-Norge omfattar sådana objekt såsom utbyggnad av kraftverken och dithörande kraftledningar, framskapande av vissa råvaror, framför allt malm, upprättande av industrier inom byggnadsvarusektorer för att med material fournera den omfattande återuppbyggnad, som måst ske efter kriget, då som känt är de flesta mera tätbebyggda områdena så gott som helt ödelades. När det gäller svenska förhållanden är det ganska tveksamt, huruvida ytterligare låneformer behöver skapas, det kanske fastmer gäller att finna någon lämplig formel för att bättre kunna nyttja redan befintliga möjligheter och effektivisera dessa finansinstituts praktiska möjligheter att väl funktionera. Det torde även vara möjligt att finna former så att företagareföreningarnas medverkan i samband med att framskapa bättre tillgång till rörelsekapital kan ske genom aktieteckning. Härför behöver man väl knappast organisera ett nytt institut.

Beträffande eventuella skattelättnader i samband med nyetablering framhåller motionärerna att detta bör prövas. Här kommer man givetvis in på frågor, som kan bli ytterst svåra att bedöma, inte minst med tanke på en större marknad. Lika konkurrensförhållanden inom de olika branscherna blir säkerligen vitala frågor. Det kan tänkas att rätta metoden att lösa denna fråga är att respektive kommuner via nu befintliga skattelättnadsmöjligheter genom särskilda statsbidrag kan åstadkomma den skattedifferentiering man här söker. Att man däremot från samhällets sida är behjälplig med att förbättra allmänna samhällsnyttigheter såsom kommunikationer, skolutbildning, bostadsanskaffning etc. är självklart. Speciellt inom dessa aktivitetsområden tror föreningen är den viktigaste samhällsuppgiften för närvarande.

Jämtlands läns företagareförening har bl. a. anfört följande.

Föreningen delar motionärernas uppfattning att en av orsakerna till stagnerande ekonomisk utveckling kan vara bristen på riskvilligt kapital. I Jämtlands län råder sådan brist. För förmögenhet taxerade invånare i länets landskommuner uppgick under år 1959 till 1,4 % av befolkningen. Motsvarande procenttal för hela riket var 2,2 %. Antal invånare med be-

skattningsbar förmögenhet i Östersund utgjorde 1,6 % av stadens befolkning, medan relationstalet i hela rikets städer var 1,8 %. Vid fördelningen av förmögenhetsbeloppen per invånare erhålles ett belopp på 1 949 kronor per invånare på länets landsbygd jämfört med 3 654 kronor per invånare på hela rikets landsbygd. De beskattningsbara förmögenheterna i Östersund var 3 142 kronor per invånare jämfört med 4 039 kronor per invånare i rikets städer. Vidare kan anföras att den totala inlåningen i sparbanker, jordbrukskassor och affärsbanker i hela riket var vid årsskiftet 1960—1961 4 231 kronor per invånare i hela riket, men i Jämtlands län endast 2 759 kronor per invånare. De inestående beloppen per invånare var således 53 % större i riket än i Jämtlands län.

Enligt föreningens bedömning är emellertid bristen på kunniga och skickliga företagsledare den kanske väsentligaste orsaken till att den industriella utvecklingen i Jämtlands län ej kunnat expandera i önskad omfattning.

I industristatistiken redovisar ju länet den lägsta sysselsättningen i förhållande till folkmängden av samtliga län i riket. Till följd härav har även industritraditionen blivit föga utvecklad. Vilket medför påfallande liten etablering av sådana industriföretag, som för sin tillblivelse krävt lokala initiativ och personlig företagaranda. En undersökning av den industriella nyetableringen under mellankrigstiden visade, att 80 % av alla nyetableringar förledes till företagarernas hemort (E. Dahmén: »Svensk industriell företagarverksamhet»).

Inom länet finns många exempel på småindustriföretag, vilka exempel enligt föreningens mening ger belägg för den uppfattning, att det inom länet går att driva industriell verksamhet om företagsledaren är tillräckligt kunnig. Företagareföreningen har också sett som en väsentlig uppgift att genom föreningstjänstemännens fortlöpande kontakter med företagare söka medverka till utbildning och utveckling av företagare. Föreningens hittillsvarande möjligheter att göra insatser på detta område har dock varit påtagligt begränsade.

I motionen framfört förslag till inrättande av särskild utvecklingsfond för komplettering av företagareföreningarnas nuvarande kreditgivning, finner föreningen intressant och värt att närmare utreda. Likaså vill föreningen tillstyrka förslaget att företag skulle beredas möjlighet avsätta medel till investeringsfonder som skulle vara befriade från skatt under förutsättning de toges i anspråk för nyetableringar och utvidgningar av företag inom regioner med sysselsättningssvårigheter. Föreningen förutsätter emellertid att pågående statliga lokaliseringstudier har dessa eller därmed likartade förslag under behandling.

Västerbottens Företagareförening har bl. a. anfört följande.

Företagareföreningen delar motionärernas mening, att en särskild utvecklingsfond bör skapas för att tillföra företagen mera riskvilligt kapital. I detta sammanhang vill företagareföreningen även understryka, att ett stärkande av företagareföreningarnas ekonomiska resurser inom berörda områden är väl motiverat. Av väsentlig betydelse för företagen på de orter, som bör bli föremål för en aktivare lokaliseringspolitik är, att en viss skattebefrielse genomföres för investeringar.

Norrbottens företagareförening har bl. a. anfört följande.

Angående i motionen gjorda uttalanden för vidgat verksamhetsområde och ökade resurser för företagareföreningarna, vill föreningen varmt avsluta sig härtill. För närvarande har föreningen svårigheter att i särskilt

den rådgivande verksamheten nöjaktigt tillgodose de krav som ställas från företagets sida. En utbyggnad av industri och hantverk inom Norrbottens län kräver, förutom ett underlättande av de allmänna förutsättningarna för nyetablering, starka insatser i form av konsulterande verksamhet. Inom Norrbottens län har under senare år skett en markant utbyggnad av ning erfordrar dock kraftfulla insatser, om en snabbare utbyggnad av den småindustrien och denna pågår i ökad takt. Rådande industriell eftersläpna del av näringslivet skall komma till stånd.

Kommittén för näringslivets lokalisering har anfört följande.

Kommittén för näringslivets lokalisering skall enligt lämnade direktiv framlägga material, som är ägnat att från samhällsekonomiska och företagsekonomiska synpunkter belysa förutsättningarna för näringslivets lokalisering till olika delar av landet. Det åligger vidare kommittén att bl. a. pröva möjligheterna och lämpligheten att genom olika positiva åtgärder stimulera företag att etablera sig på orter, där detta från samhällets synpunkt anses angeläget. För utförandet av undersökningar angående lokaliseringsbetingelsernas regionala variationer och samhällsekonomiska kostnader vid olika lokaliseringalternativ samt transportkostnadernas och transportmöjligheternas betydelse för näringslivets lokalisering har kommittén erhållit Kungl. Maj:ts medgivande att anlita expertis inom samhällsekonomisk, företagsekonomisk och näringsgeografisk forskning. Först sedan resultatet av utförda undersökningar redovisats, är kommittén beredd att slutgiltigt taga ställning till frågan om vilka åtgärder, som bör vidtagas för att motverka de negativa följderna av den pågående strukturomvandlingen inom närings- och samhällslivet.

Motionärernas uttalanden angående nödvändigheten av samordnade insatser från samhällets sida för att underlätta en aktivare lokaliseringspolitik vill kommittén understryka. Även denna fråga är emellertid föremål för undersökningar inom kommittén. Motionärernas förslag om omedelbara åtgärder av betydelse för lokaliseringsverksamheten kan däremot kommittén icke biträda, enär ett beslut i sådan riktning skulle föregripa kommitténs ställningstagande i frågor, som berör denna verksamhet.

Fullmäktige i riksbanken har i sitt yttrande anfört följande.

De mera konkreta åtgärder som föreslås av motionärerna, är inrättandet av en utvecklingsfond och vissa andra former av kreditstöd med utnyttjande av företagarföreningarna. Den principiella frågan om kreditstöd som lokaliseringpolitiskt medel faller naturligen inom ramen för den nyssnämnda kommitténs arbete. Frågan om företagarföreningarnas utbyggnad och fortsatta verksamhet behandlas för övrigt inom en av chefen för handelsdepartementet nyligen tillkallad utredning.

Motionärerna yrkar vidare på en samordning av lokaliseringpolitiken med de olika samhällsverksamheter med vilka den hänger samman. Här kan observeras att de planeringsorgan på regeringsnivå, som inrättades i november 1962, har som särskild uppgift att åstadkomma en samordning av den långsiktiga ekonomiska planeringen på olika områden, och att härvid den lokaliseringpolitiska aspekten nödvändigtvis blir av stor vikt.

Då sålunda motionärernas önskemål så långt som nu är möjligt synes vara tillgodosedda, kan fullmäktige icke tillstyrka, att motionerna skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sveriges industriförbund framhåller att de i motionerna väckta förslagen torde komma att i väsentlig grad föregripa resultaten av nu pågående utred-

ningar och hemställer med hänvisning härtill att motionerna icke måtte föranleda någon åtgärd.

Landsorganisationen i Sverige har i sitt yttrande anfört följande.

I motionerna framförs vissa synpunkter på ett delområde av samhällets långsiktiga ekonomiska politik för näringslivets strukturella omvandling, nämligen lokaliseringpolitiken. LO kan instämma i motionärernas slutanmärkning att en medveten strukturpolitik måste innefatta en samordning av alla berörda områden av samhällets verksamhet. Av betydelse är emellertid inte bara att en ökad samordning kommer till stånd utan även vartill denna syftar. Detta har LO framhållit vid flera tillfällen bl. a. i skriften »Samordnad näringspolitik», där både målsättningen för samhällets långsiktiga ekonomiska politik och dennas innehåll utförligt diskuteras. Det framhålles där att ett bibehållande av den fulla sysselsättningen och en fortsatt standardstegring kräver ett mer dynamiskt näringsliv. De förhållanden under vilka näringslivet arbetar förändras ständigt. Det gäller därför att skapa en sådan rörlighetsberedskap hos alla produktionsfaktorer, att en smidig anpassning kan komma till stånd när situationen så kräver. Den långsiktiga ekonomiska politiken får således icke syfta till att konservera en samhälls- och näringslivsstruktur som utvecklingen gjort föråldrad.

Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken utgör viktiga delar av samhällets strukturpolitik. LO måste här bestämt vända sig mot motionärernas beteckning av den rörlighetsstimulerande sysselsättningspolitiken såsom varande »primitiv». Inte minst det intresse som från internationellt håll kommit den moderna svenska arbetsmarknadspolitik till del vittnar om att denna är allt annat än outvecklad. Enligt LO:s uppfattning är en rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitik och lokaliseringpolitiska åtgärder integrerade delar av en rationell sysselsättningspolitik. Dessa åtgärder kompletterar varandra. Den ena kan aldrig ersätta den andra.

Motionärerna åberopar bl. a. lokaliseringpolitiska erfarenheter från andra länder, t. ex. Norge, som förebilder för en aktivering av verksamheten på detta område i Sverige. Såvitt bekant har emellertid dessa åtgärder icke i några väsentliga fall löst sysselsättningsproblemen i de underindustrialiserade områdena. Man har i vissa fall kunnat åstadkomma en icke obetydlig expansion av näringslivet i sådana regioner men detta har ej varit tillräckligt för att absorbera det lokala arbetskraftsutbudet.

Enligt LO:s uppfattning är detta ej en tillfredsställande lösning. Ambitionsgraden i samhällets sysselsättningspolitik måste vara högre. Samhällets åtgärder måste syfta till att bereda varje medborgare, som vill och kan arbeta, en lämplig sysselsättning. I områden där det lokala näringslivet ej ger sådana möjligheter och det ej heller framstår som sannolikt att en tillräckligt stark expansion kan komma till stånd inom överblickbar framtid, måste samhället verka för att överskottsarbetskraften stimuleras att söka sig till andra områden där lämpliga arbeten står att få.

Som framhålles i skriften »Samordnad näringspolitik» måste den rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitik givetvis bygga på frivillig samverkan mellan de statliga organen och de arbetssökande. Avsikten är att genom positiva stimulanser till geografisk och yrkesmässig rörlighet ge även personer inom sysselsättningssvaga områden möjligheter till meningsfullt arbete och tryggad försörjning. Detta innebär att de arbetssökandes valmöjligheter ökas, vilket synes stå i överensstämmelse med såväl de enskilda individernas som samhällets intresse. Motionärernas påstående att den nuvarande arbetsmarknadspolitik ej frågar efter de enskilda arbetssökandes egna behov eller värderingar förefaller således föga underbyggd.

LO kan instämman med motionärerna att det skulle vara önskvärt att erhålla en totalkalkyl rörande kostnaderna för såväl lokaliseringsspolitiken som den rörlighetsstimulerande arbetsmarknadsspolitiken ur samhälls- och företagsekonomiska synpunkter. Möjligheten att få fram tillförlitliga kalkyler torde dock vara begränsade. Enligt LO:s uppfattning borde det ligga inom ramen för de pågående utredningarna om arbetsmarknads- och lokaliseringsspolitiken att göra sådana beräkningar. I avvaktan på att dessa utredningar publicerar sina resultat, torde någon ny undersökning av ifrågavarande slag icke vara påkallad.

Vad beträffar kostnaderna för arbetsmarknadsspolitiken vill LO i detta sammanhang endast anföra att det synes utan vidare stå klart att de rörlighetsstimulerande åtgärderna drar lägre kostnader än om motsvarande selsättningsseffekt skulle eftersträvas med mer konventionella medel. Motionärerna synes också själva vid närmare eftertanke ej vara så säkra på sitt påstående om den rörlighetsstimulerande arbetsmarknadsspolitikens oförmånliga kostnadsläge, eftersom man tillfogar att oavsett hur den föreslagna totalkalkylen utfaller bör lokaliseringsspolitiken aktiveras.

LO kan för sin del instämman i att, ehuru samhällets lokaliseringsspolitiska aktivitet hittills givit icke obetydliga resultat i vissa delar av landet, en ytterligare aktivering kan vara önskvärd. Ansträngningarna måste emellertid då koordineras och koncentreras till utvalda punkter, där ett rimligt långsiktigt utbyte av de insatta resurserna kan väntas. Vilka konkreta åtgärder som därvid kan bli aktuella anser sig LO för dagen ej ha anledning gå in på. Den frågan får bedömas när lokaliseringssutredningen avlämnat sitt betänkande.

Med hänvisning till ovanstående anser LO att motionerna nr I: 528 och II: 637 rörande den samhällseliga lokaliseringsspolitiken icke bör föranleda några åtgärder från riksdagens sida.

Sveriges hantverks- och industriorganisation har i sitt yttrande anført följande.

De remitterade motionerna innehåller åtskilliga synpunkter och förslag beträffande aktuella och framtida lokaliseringssproblem. Flertalet av dessa har också under senare år förekommit i den tidvis rätt intensiva offentliga debatten i dessa frågor. Organisationen förutsätter därför, att de redovisade problemställningarna behandlats eller kommer att behandlas inom den pågående statliga lokaliseringssutredningen, till vilken motionen lämpligen i första hand bör remitteras. Motionärerna förutsätter också en sådan ordning men finner det angeläget, att en allsidig samordning och översyn påbörjas i omedelbar anslutning till lokaliseringssutredningens arbete. De utredningar, som motionärerna efterlyser, finner organisationen angelägna och ser gärna att de kommer till stånd. Det bör dock även i detta fall ankomma på lokaliseringssutredningen att i samråd med myndigheterna snarast möjligt och gärna fristående från slutbetänkandet taga ställning till i motionerna föreslagna åtgärder.

Utskottet

I motioner till föregående års riksdag hemställdes bl. a. att en prövning skyndsamt sker av provisoriska åtgärder syftande till att eliminera tendenser i samhällsutvecklingen, som är ägnade att föregripa förutsättningarna att bedriva en aktiv lokaliseringsspolitik och att förslag med anledning härav

snarast förelägges riksdagen. I sitt utlåtande över motionerna framhöll bankoutskottet (utl. nr 9) bl. a. att det med hänsyn till lokaliseringsfrågornas vikt inte syntes föreligga anledning att föregripa en avvägning av de lokaliseringspolitiska åtgärderna, grundad på det mera allsidiga undersökningsmaterial som kommittén för näringslivets lokalisering kunde förväntas presentera. Riksdagen godkände detta utskottets uttalande.

Vad gäller de nu förevarande motionerna vill utskottet erinra om att frågor som däri beröres för närvarande utredes av, förutom den nämnda kommittén för näringslivets lokalisering, även av arbetsmarknadsutredningen och av de sakkunniga för utredning angående företagarföreningarnas organisation och verksamhet. De instanser som yttrat sig över de nu ifrågavarande motionerna har samtliga ansett att med prövningen av de av motionärerna diskuterade åtgärderna bör anstå i avvaktan på resultatet av det arbete som bedrivs inom kommittén för näringslivets lokalisering. Det har upplysts att kommittén torde komma att framlägga sina förslag innevarande år.

Då nu berörda frågor liksom de övriga i motionerna och remissyttrandena framförda synpunkterna i allt väsentligt torde ligga inom ramen för vad som enligt direktiven ankommer på i det föregående nämnda utredningar, och berörda spörsmål således kan förutsättas vara under övervägande, bör enligt utskottets mening resultatet av dessa utredningar avvaktas innan eventuella åtgärder i anledning av motionerna vidtages.

Äberopande det ovan anförda får utskottet hemställa,

att motionerna I: 528 och II: 637 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 26 mars 1963

På bankoutskottets vägnar:

NILS STAHLÉ

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Fahlander*, Schmidt, Gustav Henry Hansson, Åke Larsson, Gorthon, Palm och Mattsson;

från andra kammaren: herrar Regnéll*, Sköldin*, Berglund*, fru Renström-Ingenäs*, herrar Hansson i Önnarp*, Hagnell, Bengtsson i Landskrona och Larsson i Umeå.

* Ej närvarande vid justeringen.